

GEMENGD ETEN DOET WONDEREN

Onder deze titel werd in 1998 in Hervormd Nederland het volgende interview gepubliceerd met Douwe van der Sluis, die de ontmoetingsseminars van Joden en Palestijnen toen organiseerde.

‘Sommigen komen van opwinding niet aan slapen toe.’

Douwe van der Sluis organiseert ontmoetingsweken voor jongeren uit het Midden-Oosten. De belangstelling is overstelpend groot. ‘Dé voorwaarde voor vrede is dat het gezicht van de ander wordt gekend.’

In praten zijn Palestijnse en Israëliëse studenten geweldig goed. Luisteren daarentegen, zonder te interpreteren een standpunt aanhoren waar ze het absoluut mee oneens zijn. Dat moeten ze leren. Maar de bereidheid daartoe bestaat en groeit, aldus Douwe van der Sluis.

Jaarlijks organiseert hij in opdracht van de stichting Communication Middle East (C.O.M.E.) ontmoetingsweken voor jongeren uit het Midden-Oosten. Van der Sluis: ‘Met hele grote woorden gezegd is het onze bedoeling op een pretentieloze manier een bijdrage te leveren aan mogelijke verzoening tussen de bevolkinggroepen. Een voorwaarde. dé voorwaarde voor vrede is dat het gezicht van de ander wordt gekend. Dat is echt belangrijk.’

Het pionierswerk voor de stichting is verricht door Marius Groeneveld - afkomstig uit het vormingswerk en afgedwaald in de reiswereld - die directeur werd van het Instituut voor Internationale Excursies in Bergen. Dat reisbureau startte in 1975 met seminars voor Nederlandse theologen, die in Israël in een levensechte situatie werden gebracht en ontmoetingen hadden met Israëliërs en Palestijnen, links en rechts, vroom en seculier. Later specialiseerde het bureau zich in reizen naar andere bestemmingen in het Midden-Oosten.

Groeneveld, meer en meer betrokken naar beide kanten, vroeg zich af of hij iets zou kunnen doen wat de partijen uit zichzelf niet konden doen. Hij maakte gebruik, van zijn contacten, begaf zich van Caïro naar Jeruzalem naar Ramallah, sprak in de mensa van de universiteiten aldaar studenten aan en nodigde ze uit kennis te maken met studenten van de andere kant’. Tamelijk lukraak. De kandidaten moesten Engels spreken en bereid zijn te luisteren. Dat waren de voorwaarden.

Afsluiting

In 1976 vond een eerste ontmoeting plaats en sindsdien zijn jaarlijks overal in Europa bijeenkomsten gehouden, met uitzondering van de zomer van 1993. Toen introduceerden de Israëliëse autoriteiten het fenomeen afsluiting van de bezette gebieden en konden de Palestijnse deelnemers uit bezet gebied het land niet verlaten.

De eerste jaren waren behalve Jordaniërs, Palestijnen uit bezet gebied, Israëliëse Palestijnen en Israëliërs ook Egyptenaren vertegenwoordigd. Die laatste groep is snel afgevallen. In Syrië zijn rekruteringspogingen ondernomen, maar daar was de tegenstand van officiële instanties te groot, terwijl in Libanon de burgeroorlog uitbrak.

‘Van der Sluis: ‘Toen van vredesverdragen nog helemaal geen sprake was zagen alle officiële instanties met wantrouwen dit initiatief aan. En eigenlijk is dat tot op de huidige dag zo. Daar zijn deze instanties ook voor. Het contact met hen probeer ik zoveel mogelijk te vermijden.’

Sinds 1991 zijn de werkzaamheden, zowel de seminars voor theologen als de ontmoetingsseminars, ondergebracht bij en worden ze gefinancierd door de stichting C.O.M.E. Theoloog Van der Sluis, in Jeruzalem ondergebracht in een karig gemeubileerde studentenkamer, pendelt tussen Europa en Israël heen en weer, steeds weer gefascineerd door ‘de worsteling die je bij jonge mensen ziet om naar elkaar toe te komen. De zuigkracht van vijandschap en angst is groot. Het is makkelijker een vijandsbeeld te onderhouden dan de tegenpartij dichtbij te laten komen en tweezijdig te denken. In dat opzicht maken we het leven van de deelnemers niet makkelijker.’

Regionale commissies selecteren inmiddels zelf kandidaten voor de ontmoetingsweken. Elke bevolkingsgroep vaardigt een evenredig aantal jongeren af en in totaal rond de dertig jongeren komen ’s zomers twee weken samen op een neutrale plaats. Daar leven, slapen en eten ze voor het eerst van hun leven gemengd, in het bijzijn van twee Nederlanders. Varkensvlees wordt niet geserveerd en alcohol verschijnt niet aan tafel.

De Nederlandse bijdrage wordt zo klein mogelijk gehouden. De Nederlanders zorgen voor de infrastructuur en fungeren als neutrale figuren. 'Neutraal is eigenlijk niet het juiste woord', zegt Van der Sluis. 'Voordat je het weet stap je in de val. Ik refereerde ooit aan de 'Zesdaagse Oorlog' en haalde daarmee de woede van de Palestijnen op mijn hals. Die uitdrukking benadrukt in hun ogen het snelle verlies van de Arabische troepen in juni 1967. Ik had de term 'Junioorlog' moeten gebruiken. Betrokken bij twee kanten is een betere omschrijving van onze positie.'

Lange wandelingen

De eerste dagen staan in het teken van persoonlijke ontmoetingen. Lange wandelingen, het bekende rondjeswerk. Voor een buitenstaander weinig spectaculair, maar voor de deelnemers een indrukwekkende ervaring. Een Israëliische Palestijn komt zelden of nooit in persoonlijk contact met een Israëli, laat staan dat een Palestijn van bezet gebied een Israëli de hand schudt. Tel Aviv weet niet wat in Bethlehem gebeurt en vanuit Bethlehem is het onmogelijk naar Tel Aviv te gaan. Israëli's, Israëliische Palestijnen en Palestijnen uit bezet gebied leven in krampachtig gescheiden werelden. Douwe van der Sluis: 'Een Israëli erkende dat hij doodsbenauwd was geweest om met Palestijnen in één kamer te slapen en heel opgelucht opstond toen ze hard bleken te snurken. Andere deelnemers komen van opwinding helemaal niet aan slapen toe.'

De persoonlijke ontmoeting gaat vervolgens over in een groepsontmoeting, geleid langs een thema dat vanuit verschillende invalshoeken wordt behandeld. Voorbeelden: opvoeding, de plaats van de vrouw in het Midden-Oosten en de laatste jaren ook beladen onderwerpen zoals vrijheidsbewegingen. De ene bevolkingsgroep presenteert een film, de andere beeldt het thema uit in een toneelstuk. Belangrijk is dat de thema's geen doel op zich zijn, maar een middel. Op het moment dat deelnemers als groepen met elkaar praten, aldus Van der Sluis, blijkt hoe diep de angsten en vooroordelen zitten. Juist daarover moet worden gesproken.

'Ook al heb je een elite samengebracht in die zin dat je studenten om je heen hebt die open en nieuwsgierig zijn, toch blijkt het vijandsbeeld altijd aanwezig. Het ligt op de loer'.

Soms barsten grote conflicten los, maar er is geen ontmoeting die uiteindelijk niet geslaagd wordt genoemd. Van der Sluis: 'Als een meisje na afloopt zegt dat ze vroeger volstrekt onverschillig was over Palestijnse slachtoffers, terwijl ze zich nu na een schietpartij zorgen zou maken dat Mohammed misschien is geraakt, dan is de week voor mij gelukt. Na een van de laatste aanslagen heeft een meisje uit Ramallah inderdaad een Israëliische jongen opgebeld. Die jongen begon te huilen. Dat klinkt sentimenteel, maar het is een wezenlijke doorbreking van patronen'.

Springstof

In twintig jaar is veel veranderd. Aanvankelijk werden politieke of religieuze onderwerpen gemeden omdat ze teveel springstof boden. Tegenwoordig is de bereidheid om over de eigen religieuze en politieke identiteit te praten veel groter. De intifada heeft ertoe geleid dat de Palestijnen uit bezet gebied zich duidelijker als nationale groep manifesteren: sinds het vredesproces nemen de Israëliische Palestijnen explicieter een eigen positie in, en door het in het slop raken van de officiële besprekingen verliepen de gesprekken aan de basis het laatste jaar weer moeizamer'.

Nog meer ontwikkelingen? Van der Sluis: 'De diversiteit en conflicten binnen de groepen zelf zijn groter geworden. Dat gold voor de Israëliische groep altijd al. Die was nooit op tijd klaar als er een groepsopdracht moest worden uitgevoerd en eindigde meestal met een gedeelde presentatie. Nu zijn de individualisering en de zelfkritiek aan de Palestijnse kant ook sterker'.

Grote trauma

De Jordaniërs vervullen de rol van 'betrokken buitenstaanders', zelfs al stammen deelnemers uit die groep vaak af van Palestijnse vluchtelingen. Ze zijn minder kwetsbaar, zegt Van der Sluis, en vooral nieuwsgierig. Het belang van de ontmoeting mag voor hen minder pregnant zijn, ze vinden het fascinerend om met Israëli's te praten.

De derde stap, de uitwerking van de ontmoeting op de lange duur, is volgens Van der Sluis de moeilijkste. 'Thuiskomen is altijd het grote trauma. De deelnemers hebben twee weken in een cocon geleefd en worden ineens met de werkelijkheid geconfronteerd'.

De eerste klap valt op het vliegveld in Tel Aviv, waar Palestijnen uit bezet gebied volgens vast beleid worden afgezonderd. De reactie is altijd dat de Israëliëse groep weigert gescheiden te worden en zich mede aan een veiligheidsonderzoek laat onderwerpen.

En na het vliegveld? Die vraag kan Van der Sluis niet beantwoorden. 'Er volgen geen nabesprekingen en we stellen geen eisen. Ogenschijnlijk oogst je weinig. Vergeet niet dat concrete mogelijkheden om in het openbare leven te 'getuigen' nauwelijks voorhanden zijn. Veel van de deelnemers worden lid van de bestaande vredes- of mensenrechtenbewegingen. Je legt in ieder geval wel een basis die nodig is om een proces op gang te brengen. Het feit dat individuen bereid zijn hun nek uit te steken en zich te engageren - want reken maar dat ze in eigen kring veel aan kritiek bloot staan - betekent dat er een familie achterstaat die toestemming heeft gegeven'.

Overstelpend

Het is waar, erkent Van der Sluis, in crisissituaties reageren mensen vaak instinctief. Zelfs een vredesactivist als Amos Oz spreekt na een serie bomaanslagen in 1996 weer in termen van 'wij' en 'zij'. 'Maar we kunnen dat soort patronen niet als normgevend beschouwen en mogen ons daarbij niet neerleggen. Gelukkig worden door buitenstaanders nog steeds ontmoetingen gearrangeerd. Ook al ligt het vredesproces stil en lijkt de stemming aan alle kanten ontmoedigend, de respons op ons aanbod is overstelpend. Dat beschouw ik als een bevestiging van het nut van ons initiatief'.

Amos Oz in *NRC Handelsblad*: 'We kunnen een oceaan vol koffie drinken met de Palestijnen en dan bestaat het conflict nog steeds: wij willen hier wonen en zij willen hier wonen. Daar helpt geen groepstherapie tegen, alleen een chirurgische ingreep die alle partijen pijn zal doen'.

Van der Sluis bevestigt die stelling: 'Vrede kan alleen door pijnlijke ingrepen tot stand worden gebracht. Maar die ingrepen kunnen alleen plaatsvinden als er een wezenlijke basis van vertrouwen is. Eerdere overeenkomsten zijn vooral op rationele gronden gesloten. Men begrijpt dat er geen andere uitweg bestaat. Maar het zal voortdurend spaak blijven lopen, zolang het vredesproces niet wordt gemotiveerd door acceptatie van de ander. Rabin was een pragmaticus, maar hij verkondigde ook te streven naar een nieuw Midden-Oosten. Beide partijen moeten bereid zijn de pijnlijke kanten van het eigen handelen onder ogen te zien en begrip te tonen voor de ander. Die bereidheid is een absolute voorwaarde voor een duurzame vrede'.

Leontien Veerman

Hervormd Nederland

9 mei 1998